

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Красівська Ольга Дмитрівна

УДК 378.14:316.454.5

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ-АГРАРІЇВ
У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому національному аграрному університеті,
Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
ДЖЕДЖУЛА Олена Михайлівна,
Вінницький національний аграрний університет,
професор кафедри загальнотехнічних дисциплін та охорони праці.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Козубовська Ірина Василівна,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
професор кафедри педагогіки та психології;

кандидат педагогічних наук, доцент
Лобачева Ірина Федорівна,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного
університету, доцент кафедри фінансового контролю та аналізу.

Захист відбудеться 9 жовтня 2015 року о 10 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано 7 вересня 2015 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. М. Мешко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Професійна освіта зазнає постійних змін відповідно до запиту та тенденцій розвитку людства. У сучасному інформаційному суспільстві особливої ваги набула комунікативна компетентність фахівців, яка забезпечує вкрай важливу здатність співпрацювати, домовлятися та вирішувати складні науково-технічні та суспільно-культурологічні проблеми. У цьому контексті комунікативна компетентність майбутніх фахівців є запорукою реалізації їх потенціалу. Очевидно, що комунікативна компетентність майбутніх менеджерів-аграріїв є необхідною умовою успіху аграрної країни.

Аграрна галузь сьогодні передбачає перманентну, інтенсивну та різнопланову комунікативну діяльність менеджера для координації дій працівників господарства, пошуку ринків збуту, налагодження співпраці з власниками земельних паїв, з'ясування вимог власника підприємства, підтримання контактів з партнерами, найму сезонних працівників тощо. Формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв необхідне для їх ефективності та успішності через стрімке зростання обсягу, значення, різновидів комунікації в усіх сферах життя, зокрема і професійній. Галузевий стандарт вищої освіти України визнає формування комунікативних умінь, навичок та досвіду як пріоритет професійної освіти фахівців.

Процес формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів у вищих навчальних закладах аграрного профілю має низку суттєвих недоліків: брак мотивації більшості студентів до професійного оволодіння комунікацією та несприйняття її як цінності для менеджера-аграрія, неузгодженість змісту комунікативно-орієнтованих дисциплін та ігнорування комунікативного потенціалу фахових навчальних дисциплін, відсутність методики комплексного формування структурних компонентів означеної компетентності. Проблема педагогічних умов формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв досі не була предметом окремого дослідження, що не дає змоги усунути недоліки професійної підготовки.

Дослідженням комунікативної компетентності фахівців різних спеціальностей займалися Т. Бутенко, Г. Данченко, О. Жирун, Н. Завіниченко, З. Залібовська-Ільніцька, О. Касаткіна, О. Касьянова, І. Козубовська, С. Макаренко, В. Назаренко, Н. Назаренко, Є. Проворова, М. Тимофієва, А. Хом'як, В. Черевко. Професійній комунікативній компетентності присвячені праці С. Александрової, Д. Годлевської, О. Загородної, З. Підручної, Л. Пляки. Іншомовну комунікативну компетентність та компетенцію вивчали Л. Волкова, Л. Гріднева, М. Бабинець, С. Бігунова, С. Козак, О. Конюк, І. Кухта, Н. Микитенко, О. Паршикова, О. Петрашук, Г. Шролик. Професійну освіту менеджерів висвітлено у роботах Л. Бондарєвої, Л. Влодарської-Золи, О. Гринчук, Н. Замкової, О. Куліш, В. Лівенцової, І. Лобачевої, Н. Логутіної, В. Пілецького, Н. Попадюк, Л. Сікорської, Н. Черненко. Про окремі аспекти підготовки фахівців в аграрному

вищому навчальному закладі йдеться в дисертаційних дослідженнях С. Амеліної, Л. Барановської, К. Богатирьова, О. Джеджули, О. Ільків, В. Кручек, Л. Осадчої, В. Свистун, О. Шмирової.

Комунікативну компетентність з погляду лінгвістики, педагогіки, психології, соціології, теорії комунікації, культурології досліджували L. Bachman, M. Canale, N. Chomsky, B. Dignen, K. Foss, J. Habermas, O. Hargie, D. Hymes, S. Littlejohn, J. Koester, D. O'Hair, D. Mullin, A. Palmer, G. Rickheit, S. Savignon, P. Skehan, H. Widdowson, C. Sabee та ін.

Разом з тим, у наукових працях не розкрито проблему формування комунікативної компетентності менеджерів-аграріїв. Професійну підготовку менеджерів в аграрних вищих навчальних закладах до майбутньої комунікативної діяльності гальмує низка суперечностей, а саме між:

- поживавленням міжнародної співпраці в аграрному секторі економіки та недостатнім рівнем розвитку комунікативної компетентності українських менеджерів-аграріїв;
- вимогами галузевого стандарту вищої освіти України і недосконалим змістом комунікативної підготовки майбутніх менеджерів-аграріїв;
- потребою у формуванні комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв та браком ефективної методики означеного процесу.

Дослідження проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв вимагає розгляду цього питання з урахуванням тенденцій розвитку інформаційного суспільства, виявлення педагогічних умов ефективності означеного процесу, розробки спеціальної методики формування компонентів комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв.

Актуальність дослідження, недостатня розробленість проблеми та потреба усунути зазначені суперечності зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – **«Формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв у процесі професійної підготовки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Вінницького національного аграрного університету за темою «Теоретико-методичні основи забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю у ВНЗ I-IV рівнів акредитації» (ПК № 0112U 006697). Тему дисертації затверджено вченою радою Вінницького національного аграрного університету (протокол № 5 від 29 січня 2009 року) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 24.02.2009).

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх менеджерів у вищих навчальних закладах аграрного профілю.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв.

Мета дослідження: визначити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв у процесі професійної підготовки.

Завдання дослідження:

1. Здійснити дефінітивний аналіз сутності комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв та виокремити її компоненти на основі структури комунікативної діяльності.
2. Конкретизувати критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв.
3. Змоделювати процес формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв та теоретично обґрунтувати педагогічні умови.
4. Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв.

Для досягнення поставленої мети та розв'язання завдань використано такі **методи дослідження:**

- *теоретичні* (аналіз педагогічної, психологічної, філософської, методичної літератури, синтез, узагальнення, систематизація, моделювання, порівняння) дали змогу визначити сутність основних понять, структуру комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв; виокремити критерії, рівні та показники її сформованості;
- *емпіричні* (анкетування, тестування, спостереження, педагогічний експеримент) дали змогу визначити рівень сформованості комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв, створити модель її формування, з'ясувати та перевірити педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв у процесі професійної підготовки;
- *математичної статистики* (якісний та кількісний аналіз експериментальних даних; перевірка статистичних гіпотез за критеріями Вілкоксона, Стюдента, Пірсона, Фішера) дали можливість довести однорідність експериментальної та контрольної груп, достовірність та значущість експериментальних даних; знайти кореляційні зв'язки між компонентами комунікативної компетентності; здійснити перевірку ефективності педагогічних умов та методики комплексного формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв.

Експериментальна база дослідження. Дисертаційне дослідження проводилося впродовж 2009 – 2014 років. На різних етапах дослідження було залучено 472 студенти Вінницького національного аграрного університету, Таврійського державного агротехнічного університету, Полтавської державної аграрної академії, Подільського державного аграрно-технічного університету, Відокремленого підрозділу національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут» та 20 викладачів.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що *вперше:*

виявлено, обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв (поетапне формування мотивації майбутніх менеджерів-аграріїв до комунікативної діяльності у процесі їх професійної підготовки; проектування змісту комунікативної підготовки майбутніх менеджерів-аграріїв на основі системного та інтегративного підходів; застосування методики комплексного формування структурних компонентів комунікативної компетентності із використанням інформаційних технологій);

розроблено та обґрунтовано модель формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв, що охоплює мету (сформувати комунікативну компетентність майбутніх менеджерів-аграріїв), підходи (системний, інтегративний, діяльнісний, гуманістичний, індивідуальний, компетентнісний), принципи (загальнодидактичні: науковості, системності й послідовності, свідомості, наочності, ґрунтовності; специфічні: комунікативності, міждисциплінарності комунікативної компетентності, динамічності змісту і форм навчання, інформаційної технологічності), педагогічні умови, компоненти комунікативної компетентності (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-стратегічний, діяльнісно-корегувальний) та націлені на їх формування мотиваційний, когнітивний та діяльнісно-корегувальний блоки, критерії, показники, рівні сформованості комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв, а також результат – сформовану комунікативну компетентність майбутніх менеджерів-аграріїв.

конкретизовано критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний) та показники визначення рівнів (високого, середнього, низького) сформованості комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв;

запропоновано інформаційно-методичний супровід упровадження педагогічних умов у процес професійної підготовки майбутніх менеджерів-аграріїв;

уточнено сутність понять «комунікативна діяльність майбутніх менеджерів-аграріїв», «комунікативна компетентність майбутніх менеджерів-аграріїв» та структуру комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв.

Подальшого розвитку набула методика діагностики сформованості комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробці та впровадженні: методики комплексного формування компонентів комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв у процесі професійної підготовки, навчального посібника «Formation of managers-agrarians' communicative competence», методичних вказівок «Professional communication of managers-agrarians», авторського блогу формування комунікативної компетентності.

Результати дослідження можуть використовуватися викладачами комунікативно-орієнтованих та фахових дисциплін для формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв, а також студентами для самостійної роботи.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним дослідженням. У статті [16] автору належить обґрунтування необхідності та пошук шляхів застосування психологічних технік на заняттях з іноземної мови; у праці [19] – вивчення можливостей застосування системно-синергетичного підходу; у навчальному посібнику [28] – I, II, III частини посібника; в колективній монографії [10] – стаття «Суттєві аспекти педагогічного експерименту з формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв». Ідеї співавторів у дисертації не використовувалися.

Результати дослідження впроваджено у навчально-виховний процес Вінницького національного аграрного університету (довідка № 12-48-70 від 19.01.2015), Таврійського державного агротехнічного університету (довідка № 62-1756 від 27.09.2014), Полтавської державної аграрної академії (довідка № 01-06/141 від 13.11.2014), Подільського державного аграрно-технічного університету (довідка № 71-01-674 від 27.09.2014), Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів та природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут» (довідка № 867 від 09.12.2014).

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження представлено на науково-практичних конференціях різного рівня, а саме:

- *міжнародних* – «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Київ – Вінниця, 2008); «Наукові дослідження – теорія та експеримент 2008» (Полтава, 2008); «Europejska nauka XXI wieku – 2009» (Пшемишль, Польща, 2009); «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Київ – Вінниця, 2010); «Облік, контроль та аналіз на підприємствах АПК: стан та перспективи розвитку» (Вінниця, 2010); «Інтеграція вищої школи України до європейського та світового освітнього простору» (Київ, 2012); «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Київ-Вінниця, 2012); «Інноваційні педагогічні технології у підготовці майбутніх фахівців з вищою освітою: досвід, проблеми, перспективи» (Вінниця, 2013); «Наука в современном мире» (Лодзь, Польща, 2013); «Освітній процес: погляд зсередини» (Дніпропетровськ, 2013); «Інновації у вищій школі: проблеми та перспективи освіти і науки» (Кременець, 2013); «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Київ-Вінниця, 2014); «Теорія та методика професійної освіти: наукові читання імені професора Віктора Сидоренка» (Київ, 2014); «Динаміката на съвременната наука» (Софія, Болгарія, 2014);

- *регіональній науково-практичній конференції студентів магістратури, аспірантів і докторантів «Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень» (Вінниця, 2012);*
- *міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти – 2013» (Київ, 2013).*

Публікації. Основні положення та результати дисертації викладено у 28 публікаціях: 11 статтях, з них 7 – у наукових фахових виданнях України, 2 – у закордонних наукових періодичних виданнях, 1 стаття у колективній монографії; 15 тезах конференцій, 1 навчальному посібнику, 1 методичних рекомендаціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (222 найменувань, із них 61 іноземними мовами). Загальний обсяг дисертації становить 278 сторінок, основний текст викладено на 192 сторінках. Дослідження містить 11 рисунків, 15 таблиць, а також 29 додатків на 58 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів; подано відомості про апробацію та впровадження основних результатів дослідження.

У першому розділі – «Формування комунікативної компетентності як науково-педагогічна проблема» – здійснено дефінітивний аналіз сутності поняття комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв, розглянуто структуру комунікативної діяльності менеджерів-аграріїв, виокремлено компоненти комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв та визначено критерії, рівні та показники її сформованості. Визначено стан сформованості комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв у вищих навчальних закладах.

Менеджмент на сучасних аграрних підприємствах є одним з ключових економічних важелів (разом із землею, працею та капіталом), запорукою успішної діяльності підприємства. *Комунікативна компетентність майбутніх менеджерів-аграріїв* розглядається як інтегральна характеристика, що полягає у здатності ефективно та кваліфіковано здійснювати комунікативну діяльність (включаючи вербальний, невербальний, знаково-символічний, інформаційно-технологічний, емоційно-чуттєвий її складники), базується на динамічній комбінації знань про комунікацію, досвіду комунікативної діяльності, складній системі цінностей і мотивації до комунікації та дає змогу успішно реалізовувати професійні функції (адміністративну, інформаційно-аналітичну, підприємницьку) з урахуванням специфіки аграрної галузі.

Наукові праці С. Амеліної, Л. Барановської, К. Богатирьова, О. Ільків, В. Кручек, Л. Осадчої, В. Свистун, О. Шмирової та ін., що стосуються певних аспектів комунікативної підготовки в

аграрному вищому навчальному закладі, та Л. Бондаревої, Л. Влодарської-Золи, О. Гринчук, Н. Замкової, О. Куліш, В. Лівенцової, І. Лобачевої, Н. Логутіної, В. Пілецького, Н. Попадюк, Л. Сікорської, Н. Черненко та ін., присвячені професійній підготовці менеджерів, свідчать про дослідженість лише деяких елементів процесу формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв. Аналіз літературних джерел підтвердив актуальність та складність проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв у процесі професійної підготовки та необхідність діагностики стану сформованості комунікативної компетентності.

Аналіз наукових досліджень та реального стану комунікативної підготовки менеджерів у вищих навчальних закладах аграрного спрямування дав змогу виявити: системні проблеми, зокрема, брак підручників, посібників чи методичних рекомендацій із повним, різнобічним розглядом усіх видів комунікативної діяльності менеджерів-аграріїв, демонстрацією їх застосування та поясненням її значення у професійній діяльності; відсутність методики формування компонентів комунікативної компетентності під час вивчення різних навчальних дисциплін тощо. Визнання необхідності розвитку комунікативної компетентності менеджерів-аграріїв має більш декларативний характер, ніж прикладний.

Діагностування комунікативної підготовки майбутніх менеджерів-аграріїв виявило, що лише 6,9% з них мають високий рівень комунікативної компетентності, 35,6% – середній та 57,5% – низький, що вказує на суттєві проблеми їх професійної підготовки до майбутньої комунікативної діяльності.

Специфіка комунікативної діяльності менеджера аграрного підприємства полягає у необхідності різноманітної, ефективної та інтенсивної комунікації із землевласниками, робітниками, сезонними працівниками, агрономами, зоотехніками та механізаторами, іноземними партнерами та регіональними суб'єктами господарювання, власником підприємства, керівництвом переробних підприємств; враховуючи територіальну відокремленість підрозділів виробництва, переміщення працівників і техніки, мінливі природні умови та наперед визначену структуру сівозміни, поєднання виробничих та соціальних проблем у сільських громадах. Це дає підстави стверджувати, що комунікативна діяльність менеджерів-аграріїв має складну та розгалужену структуру, а саме вербальний, невербальний, знаково-символічний, інформаційно-технологічний та емоційно-чуттєвий складники.

Відповідно до структури комунікативної діяльності визначено структуру комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-стратегічний та діяльнісно-корегувальний компоненти.

Мотиваційно-ціннісний компонент комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв передбачає формування мотивації до комунікації як до загальнолюдської та

професійної цінності; мотивації до іншомовної комунікації як загальнолюдської та професійної цінності, мотивації як здатності мотивувати інших до професійної та загальнолюдської комунікації.

Когнітивно-стратегічний компонент комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв охоплює: знання з основних розділів лінгвістики (фонетики, граматики та лексикології) рідної мови та мови світового спілкування (англійської) для *вербальної комунікації*; знання з *невербальної комунікації* (доцільне за змістом та кількістю застосування міміки, жестів та правильне розшифрування невербальних сигналів), з урахуванням міжнаціональних особливостей; знання із *знаково-символічної комунікації* (доцільне за змістом та кількістю застосування візуальних концепцій та метафор, ефективна передача інформації кількісного та якісного характеру); знання технічного характеру для забезпечення *інформаційно-технічного складника* комунікативної діяльності та практичні знання з психології для забезпечення *емоційно-чуттєвого складника*.

Підставою змістового наповнення когнітивно-стратегічного компонента є вимоги до професійної підготовки означених фахівців. Майбутні менеджери-аграрії мають володіти здатністю працювати у колективі, міжнародному середовищі та з інформацією у глобальних комп'ютерних мережах; здійснювати комунікативну діяльність, позитивно ставитися до різних культур, критично оцінювати себе та інших.

Діяльнісно-корегувальний компонент комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв є практичним виявом у комунікативній діяльності знань з вербального, невербального, знаково-символічного, інформаційно-технологічного та емоційно-чуттєвого складників комунікативної діяльності на основі складної системи мотивації та розвитку комунікативного потенціалу.

Основою діяльнісно-корегувального компонента є професійні функції менеджерів-аграріїв: адміністративна (відбір, розвиток та мотивація персоналу; організація групової роботи; стратегічний, тактичний та оперативний контроль); інформаційно-аналітична (збір та аналіз інформації про зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства; побудова інформаційної системи); підприємницька (розробка бізнес-плану; правове забезпечення; координаційно-інтеграційна діяльність – ведення ділових переговорів, регулювання взаємовідносин; маркетингова діяльність – проведення рекламних кампаній, презентацій тощо; операційна діяльність – організація та контроль виконання виробничих завдань).

Критеріями комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв визначено: мотиваційний – мотивація до загальнолюдської, професійної, іншомовної комунікації та здатність мотивувати інших до ефективної комунікації; когнітивний – знання та вміння ефективної комунікативної діяльності, з урахуванням вербального, невербального, знаково-символічного,

інформаційно-технологічного, емоційно-чуттєвого її складників; діяльнісний – здатність та досвід ефективної комунікативної діяльності із застосуванням рідної (української) та іноземної (англійської) мов, міміки та жестів, графічних зображень, інформаційних технологій та психологічних технік.

У другому розділі – «Формування комунікативної компетентності в технологічно організованому та комунікативно-стимулювальному середовищі» – розроблено модель формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв та визначено педагогічні умови досліджуваного процесу.

Модель формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв (рис.1) охоплює: мету цього процесу (сформувати комунікативну компетентність майбутніх менеджерів-аграріїв); підходи (системний, інтегративний, діяльнісний, гуманістичний, індивідуальний, компетентнісний); принципи (загальнодидактичні: науковості, системності й послідовності, свідомості, наочності, ґрунтовності; специфічні: комунікативності, міждисциплінарності комунікативної компетентності, динамічності змісту і форм навчання, інформаційної технологічності); педагогічні умови; компоненти комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-стратегічний, діяльнісно-корегувальний); критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний), показники та рівні (високий, середній, низький) її сформованості; мотиваційний, когнітивний та діяльнісно-корегувальний блоки, що розкривають зміст процесу формування компонентів комунікативної компетентності; результат – сформовану комунікативну компетентність майбутніх менеджерів-аграріїв.

Визначено педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв та механізм їх реалізації: *поетапне формування мотивації майбутніх менеджерів-аграріїв до комунікативної діяльності у процесі професійної підготовки* – через серію евристичних бесід; *проектування змісту комунікативної підготовки майбутніх менеджерів-аграріїв на основі системного та інтегративного підходів* – шляхом узгодження та інтеграції комунікативно-орієнтованих дисциплін та введення комунікативних блоків у фахові; *застосування методики комплексного формування структурних компонентів комунікативної компетентності з використанням інформаційних технологій* – через розробку інформаційно-методичного забезпечення, організацію самостійної роботи студентів з формування означеної компетентності.

З'ясовано *етапи формування мотивації майбутніх менеджерів-аграріїв до комунікативної діяльності у процесі професійної підготовки*: 1) формування мотивації до комунікації як загальнолюдської цінності; 2) формування мотивації до комунікації як професійної цінності; 3) формування мотивації до іншомовної комунікації як загальнолюдської та професійної цінностей;

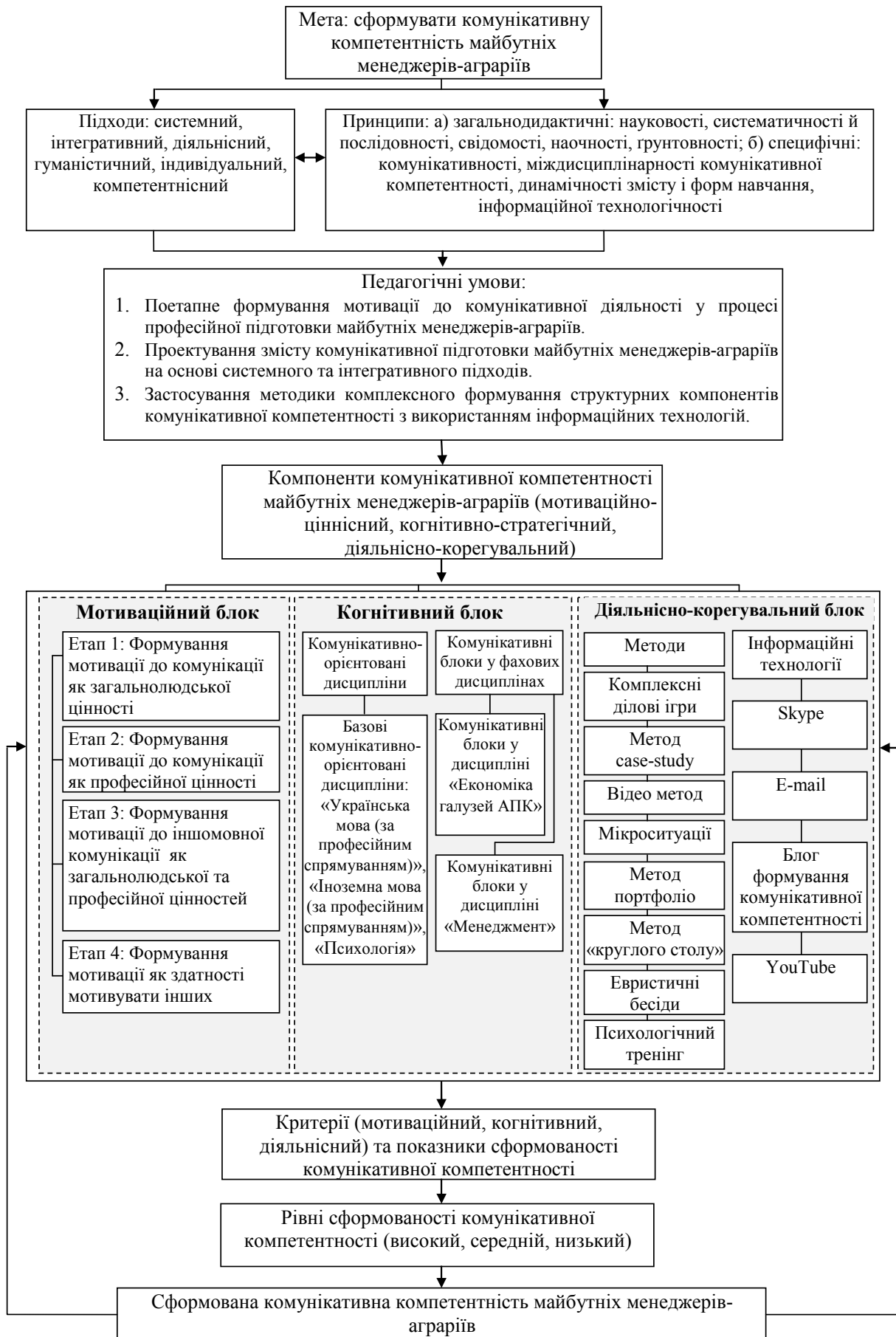

Рис. 1. Модель формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв

4) формування мотивації як здатності мотивувати інших до загальнолюдської та професійної комунікації. Складна мотиваційна підготовка майбутніх менеджерів-аграріїв потрібна для ефективного засвоєння комунікативних знань, набуття необхідних умінь та досвіду комунікативної діяльності.

Вихідними положеннями *проекування змісту комунікативної підготовки майбутніх менеджерів-аграріїв на основі системного та інтегративного підходів* визначено: інтегрування комунікативно-орієнтованих дисциплін через використання та посилення міждисциплінарних зв'язків; введення комунікативних блоків до складу фахових дисциплін; систематизація та інтеграція змісту комунікативної підготовки майбутніх менеджерів-аграріїв з урахуванням комунікативно-орієнтованих дисциплін та комунікативних блоків у складі фахових дисциплін на прикладі комунікативних блоків у дисциплінах «Менеджмент» та «Економіка галузей АПК».

Комунікативно-орієнтовані дисципліни – це навчальні предмети, які безпосередньо спрямовані на формування комунікативної компетентності, а саме комунікативних умінь, навичок, знань та досвіду комунікативної взаємодії. Об'єктом вивчення цих дисциплін є комунікація загалом або певний її аспект. Серед комунікативно-орієнтованих дисциплін виокремлено базові: «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Психологія», які мають найбільший потенціал для розвитку комунікативної компетентності. Фахові дисципліни мають на меті формування вузькоспеціалізованих умінь, навичок, знань та досвіду професійної діяльності. Побіжний зв'язок деяких фахових дисциплін з комунікацією є важливим резервом формування комунікативної компетентності фахівця та його професійної компетентності загалом.

Методика комплексного формування структурних компонентів комунікативної компетентності (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-стратегічного та діяльнісно-корегувального) з використанням інформаційних технологій передбачає: застосування серії евристичних бесід, відповідно до визначених етапів формування мотиваційно-ціннісного компонента; методів аналізу мікроситуацій, портфоліо, «круглого столу» та комунікативних блоків для формування когнітивно-стратегічного компонента; методів ділової гри, case-study, психологічного тренінгу та відео-методу у формуванні діяльнісно-корегувального компонента. Методика передбачає використання інформаційних технологій Skype, E-mail, YouTube та авторського блогу для формування всіх складників комунікативної компетентності. Специфіка діяльності менеджера-аграрія відображена в аграрному спрямуванні змісту завдань, включенні реальних й актуальних проблемних питань аграрного сектору.

Комплексність формування структурних компонентів комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв полягає у спрямованості методики на всі компоненти означеної

компетентності з урахуванням їх особливостей та на досягнення загальної мети – формування комунікативної компетентності.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв» – описано методику організації та структуру експерименту з формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв, проаналізовано результати констатувального та формувального етапів.

Ефективність педагогічних умов формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв було підтверджено під час педагогічного експерименту. В усіх вищих навчальних закладах, де проводився експеримент, визначалися контрольні та експериментальні групи. До формувального експерименту було залучено 312 студентів.

Для проведення дослідження розроблено авторську методику діагностування рівнів сформованості компонентів комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв, що містить такі компоненти:

- діагностування мотиваційно-ціннісного компонента, що передбачає використання: 1) тесту на визначення рівнів мотивації до комунікації як загальнолюдської цінності; 2) тесту на визначення рівнів мотивації до комунікації як професійної цінності; 3) тесту на визначення рівнів мотивації до іншомовної комунікації; 4) тесту на визначення рівнів мотивації як здатності мотивувати інших до професійної та загальнолюдської комунікації; 5) анкети визначення рівнів мотиваційно-ціннісного компонента комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв;

- діагностування когнітивно-стратегічного компонента, що вимагає застосування комплексного тесту на визначення рівнів когнітивно-стратегічного компонента комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв;

- діагностування діяльнісно-корегувального компонента, що являє собою експертну оцінку рівнів діяльнісно-корегувального компонента комунікативної компетентності.

На формувальному етапі експерименту, за допомогою авторської методики діагностування рівнів сформованості компонентів комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв, проведено діагностичне дослідження для визначення фактичного рівня сформованості окремих її компонентів (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-стратегічного та діяльнісно-корегувального) та загального рівня означеної компетентності. Досліджувалася динаміка зміни рівнів комунікативної компетентності в контрольній та експериментальній групах та кореляційні зв'язки між компонентами компетентності. Дані про динаміку зміни рівнів комунікативної компетентності в експериментальній та контрольній групах подано в таблиці 1.

На формувальному етапі експерименту виявлено, що реалізація визначених педагогічних умов дала такі результати: у цілому зростання рівня комунікативної компетентності експериментальної групи, порівняно з рівнем контрольної групи, досягає 9,3%. При цьому, в експериментальній групі кількість студентів з високим рівнем є більшою на 8,7%, порівняно з контрольною групою. В експериментальній групі кількість студентів з низьким рівнем менша на 26,1 %, порівняно з контрольною. Кількість студентів із середнім рівнем в експериментальній групі є більшою на 17,4%, ніж у контрольній. Особливо вагомим результатом вважаємо значне зменшення кількості студентів із низьким рівнем комунікативної компетентності та суттєве збільшення кількості майбутніх менеджерів-аграріїв із високим та середнім рівнем.

Таблиця 1

Динаміка формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв

Рівень	Експериментальна група (158 чол.)				Контрольна група (154 чол.)			
	до експерименту		після експерименту		до експерименту		після експерименту	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Високий	9	5,7	26	16,5	8	5,2	12	7,8
Середній	48	30,4	83	52,5	51	33,1	54	35,1
Низький	101	63,9	49	31	95	61,7	88	57,1

Доведено, що розподіли вибірок, отриманих в експериментальній та контрольній групах, підлягають нормальному законові розподілу, тобто дослідні значення не є випадковими. Використовуючи критерій Пірсона та розподіл Фішера, встановлено значущість розбіжностей між результатами експериментальної та контрольної груп. Однорідність цих груп доведено з допомогою критерію Вілкоксона.

У роботі встановлено кореляційні зв'язки між компонентами комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв. Виявлено, що коефіцієнт кореляції між ними перебуває в межах 0,75 – 0,8. Коефіцієнт кореляції між рівнями мотивації до комунікації – у межах 0,6 – 0,8. Одним із найтісніших виявився кореляційний зв'язок між мотивацією до комунікації як загальнолюдської цінності та мотивацією до іншомовної комунікації. Можливим поясненням цього є посилення інтеграційних процесів у сучасній міжнародній економіці, тому міцний зв'язок між зазначеними рівнями мотивації є вимогою часу.

Педагогічний експеримент довів ефективність формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв через реалізацію визначених педагогічних умов.

Проведене дослідження дало змогу дійти таких **висновків**:

1. Дефінітивний аналіз сутності комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв дав можливість визначити, що комунікативна компетентність майбутніх менеджерів-аграріїв – інтегральна характеристика, яка виявляється у здатності ефективно та кваліфіковано здійснювати комунікативну діяльність (включаючи вербальний, невербальний, знаково-символічний, інформаційно-технологічний, емоційно-чуттєвий її складники), ґрунтується на динамічній комбінації знань про комунікацію, досвіді комунікативної діяльності, складній системі цінностей та мотивації до комунікації та дає змогу успішно реалізовувати професійні функції (адміністративну, інформаційно-аналітичну, підприємницьку), з урахуванням специфіки аграрної галузі. З'ясовано, що комунікативна діяльність майбутніх менеджерів-аграріїв складається з вербального, невербального, знаково-символічного, інформаційно-технологічного та емоційно-чуттєвого складників.

Комунікативна компетентність майбутніх менеджерів-аграріїв містить мотиваційно-ціннісний, когнітивно-стратегічний та діяльнісно-корегувальний компоненти. Мотиваційно-ціннісний компонент передбачає визнання комунікації цінністю для фахівця та наявність мотивації до комунікативної діяльності. Його формування відбувається на чотирьох рівнях: загальнолюдському, професійному, іншомовному та на рівні здатності мотивувати інших до комунікації.

У когнітивно-стратегічний компонент комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв входять: знання з основних розділів лінгвістики (фонетики, граматики та лексикології) рідної мови (української) та мови світового спілкування (англійської) для *вербальної комунікації*; знання з *невербальної комунікації* (доцільне за змістом та кількістю застосування міміки, жестів та правильне розшифрування невербальних сигналів партнера) з урахуванням міжнаціональних особливостей; знання зі *знаково-символічної комунікації* (доцільне за змістом та кількістю застосування візуальних концепцій та метафор, ефективна передача інформації кількісного та якісного характеру); знання технічного характеру для забезпечення *інформаційно-технічного складника* комунікативної діяльності та практичні знання з психології для забезпечення *емоційно-чуттєвого складника*, а також шляхи застосування цих знань на практиці.

Діяльнісно-корегувальний компонент комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв є практичним виявленням у комунікативній діяльності знань з вербального, невербального, знаково-символічного, інформаційно-технологічного та емоційно-чуттєвого складників комунікативної діяльності означених фахівців на основі складної системи мотивації, знань та розвитку комунікативного потенціалу.

2. Виокремлено критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний), рівні (високий, середній, низький) та показники сформованості комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-

аграріїв. Мотиваційний критерій – володіння мотивацією до загальнолюдської, професійної, іншомовної комунікації та здатністю мотивувати інших до комунікації. Когнітивний критерій – володіння знаннями та вміннями ефективної комунікативної діяльності, з урахуванням вербального, невербального, знаково-символічного, інформаційно-технологічного, емоційно-чуттєвого її складників. Діяльнісний – володіння здатністю та досвідом ефективної комунікативної діяльності із застосуванням рідної (української) та іноземної (англійської) мов, міміки та жестів, графічних зображень, інформаційних технологій та психологічних технік.

3. Розроблено модель формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв, що охоплює: мету, підходи, принципи, педагогічні умови, компоненти комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв, критерії та показники сформованості, а також мотиваційний, когнітивний та діялісно-корегувальний блоки, що розкривають зміст процесу формування компонентів комунікативної компетентності. Представлена модель дала змогу дослідити процес формування означеної компетентності та виокремити педагогічні умови.

4. Обґрунтовано педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв: *поетапне формування мотивації до комунікативної діяльності у процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів-аграріїв* дає змогу сформувати мотивацію до комунікації на рівні загальнолюдського, професійного, іншомовного спілкування та здатності мотивувати інших до комунікації; *проектування змісту комунікативної підготовки майбутніх менеджерів-аграріїв на основі системного та інтегративного підходів* спрямоване на підвищення ефективності означеної підготовки через систематизацію та інтеграцію комунікативно-орієнтованих дисциплін та комунікативних блоків у фахових; *застосування методики комплексного формування структурних компонентів комунікативної компетентності з використанням інформаційних технологій* передбачає формування мотиваційно-ціннісного, когнітивно-стратегічного та діялісно-корегувального компонентів означеної компетентності шляхом створення та застосування відповідного інформаційно-методичного забезпечення. Використання комплексу методів (евристичних бесід, мікроситуацій, портфоліо, «круглого столу», комплексних ділових ігор, case-study, відео-методу, психологічного тренінгу) і сучасних інформаційних технологій (авторського блогу формування комунікативної компетентності, Skype, E-mail, YouTube) дало змогу суттєво поліпшити якість професійної підготовки майбутніх менеджерів-аграріїв до комунікативної діяльності.

5. Експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв. Результати констатувального експерименту вказали на низьку ефективність професійної підготовки до майбутньої комунікативної діяльності: 6,9% майбутніх менеджерів-аграріїв мали високий рівень комунікативної компетентності, а 57,5% – низький рівень. Основні результати формування

експерименту є такими: експериментальна група – 16,5% студентів мають високий рівень комунікативної компетентності, 52,5% – середній, 31% – низький; контрольна група – 7,8% – високий, 35,1% – середній, 57,1% – низький.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розробці мережі комунікативних блоків у складі фахових дисциплін, в удосконаленні системи самостійної роботи студентів над формуванням комунікативних умінь.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Краєвська О. Д. Особистісно-орієнтовані технології навчання як педагогічна проблема / О. Д. Краєвська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: // Зб. наук праць. – Випуск 26 / Редкол.: М. І. Сметанський (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2009. – С. 111-115.

2. Краєвська О. Д. Комунікативна компетентність майбутніх фахівців як фактор їх професійного становлення / О. Д. Краєвська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: // Зб. наук праць. – Випуск 28 / Редкол.: М. І. Сметанський (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2009. – С. 195-199.

3. Краєвська О. Д. Особливості формування комунікативної компетентності засобами особистісно-орієнтованої освіти / О. Д. Краєвська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: // Зб. наук праць. – Випуск 31 / Редкол.: В. І. Шахов та ін. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. – С. 32-36.

4. Краєвська О. Д. Обґрунтування доцільності та особливостей застосування принципу наочності в комунікативній підготовці менеджерів-аграріїв / О. Д. Краєвська // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. – Київ: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України, 2013. – Вип. 79. – С. 154-156.

5. Краєвська О. Д. Обоснование методологических подходов к формированию коммуникативной компетентности будущих менеджеров-аграриев / О. Д. Краєвська // GESJ: Education sciences and psychology. Reviewed electronic scientific journal, 2013 – No.4 (26) – С. 8-11. Режим доступу: <http://gesj.internet-academy.org.ge/download.php?id=2201.pdf&t=1>.

6. Краєвська О. Д. Обґрунтування специфічних дидактичних принципів формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв / О. Д. Краєвська // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові

записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 9 (52). — Рівне, 2014. — С. 33-36.

7. Краєвська О. Д. Поетапне формування мотивації до комунікативної діяльності майбутніх менеджерів-аграріїв у ВНЗ / О. Д. Краєвська // Науковий вісник Національного університету біоресурсів та природокористування України / Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія» — К., 2014. — Вип. 199. — Ч. 1. — С. 199-204.

8. Краєвська О. Д. Методика формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв: особливості експериментальної перевірки / О. Д. Краєвська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. — 2014. — № 3. — С. 12-17.

9. Краєвська О. Д. Testing Psychology Integration Possibilities in Managers-Agrarians' Communicative Competence Formation Process / О. Д. Краєвська // Stredoevropsky vestnik pro vedy a vyzkum. Cenral European Journal for Science and Research — № 11 (13), 2014 — Praga, Publishing house education and science — С. 60-64.

10. Краєвська О. Д. Суттєві аспекти педагогічного експерименту з формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв // Сучасні освітні технології у професійній підготовці фахівців аграрного профілю: колективна монографія викладачів Вінницького національного аграрного університету та Технологічно-промислового коледжу ВНАУ / Редкол.: О. М. Джеджула та ін. — Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. — С. 79-86.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

11. Краєвська О. Д. Використання інноваційних технологій на заняттях з іноземної мови у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців / О. Д. Краєвська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. — Випуск 18 / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. // Матеріали ІХ міжн. наук.-практ. конф. «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми». Вінниця, 12 – 14 травня 2008 р. — Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. — С. 405-408.

12. Краєвська О. Д. Використання модульної інноваційної технології на заняттях з іноземної мови / О. Д. Краєвська // Матеріали четвертої міжн. наук.-практ. конф. «Наукові дослідження — теорія та експеримент 2008» Том шостий. Полтава, 19 – 21 травня 2008 р. — Полтава: Вид-во «ІнтерГрафіка», 2008. — С. 69-72.

13. Краєвська О. Д. Комунікативна компетентність як педагогічна проблема / О. Д. Краєвська // Materialy V Miedzynarodowej naukowii-praktyczney konferencji «Europejska nauka XXI

powieka - 2009». Przemysl. 7 – 15 maja 2009. Volume 9. Pedagogiczne nauki. Psychologia isocjologia. Muzyka i zycie.: Przemysl. Nauka i studia. – С. 53-55.

14. Краєвська О. Д. Цілі особистісно орієнтованої освіти як педагогічна проблема: постановка та умови досягнення / О. Д. Краєвська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 26 / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. // Матеріали Х міжн. наук.-практ. конф. «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми». Вінниця, 17 – 19 травня 2010 р. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2010. – С. 335-339.

15. Краєвська О. Д. Формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв на основі особистісно-орієнтованої освіти / О. Д. Краєвська // Облік контроль та аналіз на підприємствах АПК: стан та перспективи розвитку: Збірник тез доповідей Міжн. наук.-практ. конф. Вінниця, 20 – 21 жовтня 2010 р. – Вінниця: РВВ ВНАУ, 2010 – С. 119-122.

16. Джеджула О. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів засобами психологічного тренінгу / Джеджула О. М., Краєвська О. Д. // Вища освіта України №1 (додаток 1) – Тематичний випуск «Інтеграція вищої школи України до європейського та світового освітнього простору» // Матеріали Першої Міжн. наук.-практ. конф. «Інтеграція вищої школи України до європейського та світового освітнього простору». Київ, 22 – 23 лютого 2012 р. – Київ, 2012 р. – С. 237-242.

17. Краєвська О. Д. Особливості використання міжпредметних зв'язків у формуванні комунікативної компетентності майбутніх фахівців / О. Д. Краєвська // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень: зб. наук. пр. – Вип. 1 / Редкол.: Р. С. Гуревич (голова) [та ін.]; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського // Матеріали Першої регіональної наук.-практ. конф. студентів магістратури, аспірантів і докторантів «Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень». Вінниця, 3 – 5 квітня 2012 р. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. – С. 108-111.

18. Краєвська О. Д. Формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців у реаліях та перспективах інформаційного суспільства / О. Д. Краєвська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 32 / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. // Матеріали XI міжн. наук.-практ. конф. «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми». Вінниця, 14 – 16 травня 2012 р. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. – С. 336-343.

19. Краєвська О. Д. Використання системно-синергетичного підходу у формуванні комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв / О. Д. Краєвська, В. О.

Краєвський // Матеріали міжн. наук.-метод. Інтернет-конференції «Інноваційні педагогічні технології у підготовці майбутніх фахівців з вищою освітою: досвід, проблеми, перспективи». 8-12 жовтня 2013 р. – Вінниця, ВНТУ. Режим доступу:

<https://docs.google.com/file/d/0B23xOM6EvX0gNkZxY3hoclpYUWM/edit?pli=1>

20. Краєвська О. Д. Формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів в контексті знаково-символічної діяльності / О. Д. Краєвська // Zbiór raportów naukowych: Nauka w świecie współczesnym (29.05.2013 – 31.05.2013), Łódź – С. 19-25.

21. Краєвська О. Д. Особливості застосування інтерактивних технологій у формуванні комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв / О. Д. Краєвська // Освітній процес: погляд зсередини: зб. наук. праць VI Міжн. наук.-практ. конф. 17 – 18 груд. 2013 р. / [під заг. ред. Ю. О. Шепеля]. – Дніпропетровськ: Біла К. О., 2013 – С. 57-59.

22. Краєвська О. Д. Інформаційні технології в комунікативній підготовці майбутніх менеджерів в контексті зарубіжного досвіду / О. Д. Краєвська // Збірник наукових праць військового інституту Київського національного університету імені Т. Шевченка // Матеріали III междунар. науч.-практ. конф. «Иновации в высшей школе: проблемы и перспективы образования и науки». Кременец, 23 – 24 мая 2013 р. – Київ, 2013 – Вип. 41 – С. 35-42.

23. Краєвська О. Д. Особливості впровадження інтегративного підходу до формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв / О. Д. Краєвська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. // Матеріали XII міжн. наук.-практ. конф. «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми». Вінниця, 21 – 23 травня 2014 р. – Випуск 39 / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. – С. 290-294.

24. Краєвська О. Д. Розвиток мотивації до комунікації в контексті формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв у ВНЗ / О. Д. Краєвська // Теорія та методика професійної освіти: наукові читання імені професора Віктора Сидоренка: збірник доповідей та тез доповідей V міжн. конф. (Київ, 26-27 лютого 2014 року) / Національний університет біоресурсів та природокористування України – К., 2014. – С. 104-106.

25. Краєвська О. Д. Subject integration in communicative competence formation of future managers-agrarians / О. Д. Краєвська // Матеріали за 10-а международна научна практична конференция, «Динамиката на съвременната наука». Том 6. Педагогически науки. София. «Бял ГРАД-БГ» ООД. 17 – 25 юли 2014 р. – София, 2014 – С. 47-49.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

26. Краєвська О. Д. Особливості використання інформаційних технологій у процесі формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців у ВНЗ / О. Д. Краєвська // Наукові записки Вінницького національного аграрного університету. Серія: Пед. науки – Вінниця: ВНАУ, 2012. – Вип. 2. – С. 130-138.

27. Краєвська О. Д. Professional communication of managers-agrarians: методичні вказівки з виконання практичних завдань на заняттях з іноземної мови (за професійним спрямуванням) для студентів напряму підготовки 6.030601 – менеджмент – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 64 с.

28. Formation of managers-agrarians' communicative competence: навчальний посібник з іноземної мови (за професійним спрямуванням) для студентів напряму підготовки 6.030601 – менеджмент / О. М. Джеджула, В. А. Тимкова, О. Д. Краєвська, В. О. Краєвський – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 73 с.

АНОТАЦІЇ

Краєвська О. Д. Формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв у процесі професійної підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України, Тернопіль, 2015.

Дисертація присвячена проблемі формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв у процесі професійної підготовки. У роботі запропоновано модель формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв. Визначено, обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови ефективного формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців означеного напряму. Запропоновано інформаційно-методичний супровід упровадження педагогічних умов у процес професійної підготовки майбутніх менеджерів-аграріїв. Проведено дефінітивний аналіз сутності поняття комунікативної компетентності менеджерів-аграріїв, проаналізовано стан сформованості зазначеної компетентності у майбутніх менеджерів аграрного спрямування, визначено структуру комунікативної діяльності означених фахівців та виокремлено компоненти комунікативної компетентності.

Ключові слова: комунікативна компетентність, майбутні менеджери-аграрії, педагогічні умови, формування структурних компонентів комунікативної компетентності, модель формування комунікативної компетентності.

Краевская О. Д. Формирование коммуникативной компетентности будущих менеджеров-аграриев в процессе профессиональной подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины, Тернополь, 2015.

Диссертация посвящена проблеме формирования коммуникативной компетентности будущих менеджеров-аграриев в процессе профессиональной подготовки. В работе предложена модель формирования коммуникативной компетентности будущих менеджеров-аграриев. Определены, обоснованы и экспериментально проверены педагогические условия эффективного формирования коммуникативной компетентности будущих специалистов определенного направления. Предложено информационно-методическое обеспечение реализации педагогических условий в процесс профессиональной подготовки будущих менеджеров-аграриев. Проведен дефинитивный анализ сущности понятия коммуникативной компетентности менеджеров-аграриев, проанализировано состояние сформированности указанной компетентности у будущих менеджеров аграрного направления, определена структура коммуникативной деятельности указанных специалистов и выделены компоненты коммуникативной компетентности.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, будущие менеджеры-аграрии, педагогические условия, формирования структурных компонентов коммуникативной компетентности, модель формирования коммуникативной компетентности.

Krayevska O.D. Formation of future managers-agrarians' communicative competence in the process of professional education. – Manuscript.

Scientific thesis for the Degree of Candidate of Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2015.

The thesis deals with the problem of future managers-agrarians' communicative competence formation in the process of professional education. Communicative competence of future managers-agrarians is an integrated characteristic that manifests itself in the ability to carry out communicative activity effectively and efficiently (including its verbal, non-verbal, signs and symbols, information technology, emotional and sensual components), based on a dynamic combination of knowledge about communication, communicative activity experience, a complex system of values and motivation to communication and allows to successfully implement professional functions (administrative, information-analytical, enterprising) taking into account the specificity of the agricultural sector.

The pedagogical conditions of effective communicative competence formation of future specialists of the direction are determined, substantiated and experimentally tested: phased formation of future managers-agrarians' motivation to communicative activity in the course of professional training;

projecting the content of future managers-agrarians' communicative training based on systematic and integrative approach; application of complex techniques of communicative competence structural components formation on the basis of information technologies. The definitive analysis of future managers-agrarians' communicative competence concept is carried out, the state of the mentioned competence formation of future agrarian area managers is analyzed. The structure of communicative activity (verbal, non-verbal, signs and symbols, information technology and emotionally-sensual components) of the mentioned specialists is determined in the thesis and components of future managers-agrarians' communicative competence (motivational and value, cognitive and strategic, activity and corrective components) are distinguished.

The model of future managers-agrarians' communicative competence formation, which includes the aim (to form the communicative competence), approaches (systematic, integrative, activity, humanist, individual, competence), principles (general didactic: scientific, systematic and successive, awareness, use of visual methods, soundness; specific: communicative, interdisciplinary, dynamic content and forms of education, information technological training), pedagogical conditions, components of future managers-agrarians' communicative competence (motivational and value, cognitive and strategic, activity and corrective), criteria for formation of communicative competence (motivational, cognitive, activity), indexes of formation, as well as motivational, cognitive and practical-activity units, revealing the contents of communicative competence components formation, the result – to form the communicative competence of the future managers-agrarians. The effectiveness of the pedagogical conditions of future managers-agrarians' communicative competence formation is proven in the thesis.

The basic principles of content projecting of future managers-agrarians' communication training based on systematic and integrative approach are defined: integration of communication-oriented disciplines by the use and strengthening interdisciplinary connections; introduction of communicative units to professional disciplines; systematization and integration of communicative training content, considering communication-oriented disciplines and communicative units in professional disciplines.

The methods of complex formation of its components are offered, which consist of a series of heuristic conversations, according to specific stages of motivational-value component formation; microsituations analysis method, portfolio, the "round table" method, communicative blocks method for the formation of cognitive-strategic component; methods of complex business games, case-study, psychological training and video method in forming activity-corrective component. The methods involve the use of information technologies Skype, E-mail, YouTube and the author's blog to form all components of communicative competence. Specificity of managers-agrarians is reflected in agrarian content of tasks, inclusion of urgent issues of the agricultural sector. The effectiveness of the pedagogical conditions was confirmed during the pedagogical experiment.

Key words: communicative competence, future managers-agrarians, pedagogical conditions, formation of communicative competence structural components, model of communicative competence formation.

Підписано до друку 25.08.2015 р.

Формат 60x84/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 08/15/5-1

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"

46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,

Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до державного реєстру видавців, виготівників

і розповсюджувачів видавничої продукції

серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.

ФО Осадца Ю.В.